

TIESAS UN MEDIJU KOMUNIKĀCIJA. SABIEDRISKĀ VIEDOKĻA UN MEDIJU IETEKME UZ TAISNĪGU TIESU

Grāmatas atvēršanas pasākuma vadītājs Aigars Strupišs, VSIA „Latvijas Vēstnesis” valdes priekšsēdētāja Daina Ābele, Augstākās tiesas senatore Dace Mita un grāmatas redaktors Ringolds Balodis

Grāmata „Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu”, ko plašākai sabiedrībai atvēra 18.oktobrī, ir nebijis mēģinājums analizēt Latvijas justīcijas komunikācijas labo praksi. „Svarīgi, lai tiesu sistēmai piederīgie ne tikai runātu ar sabiedrību, bet runātu sabiedrībai saprotamā valodā, vienlaikus saglabājot profesionālo specifiku”, uzsver izdevuma zinātniskais vadītājs un idejas autors profesors Dr.iur. Ringolds Balodis.

Ierosmi grāmatas tapšanai devusi pagājušajā gadā Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes un Tiesību zinātņu pētniecības institūta organizētā konference par sabiedrības viedokļa ietekmi uz tiesnešiem un tiesu sistēmu.

Grāmatas autori ir Valsts prezidents, tiesneši un tieslietu jomas speciālisti, sabiedrisko attiecību eksperti, sociologi un žurnālisti. Autoru kolektīvā arī Augstākās

tiesas pārstāvji. Administratīvo lietu departamenta tiesneses Dace Mita un Anita Kovaļevska raksta par tiesu komunikācijas attīstību Latvijā, Komunikācijas nodaļas vadītāja Rasma Zvejniece iepazīstina ar tiesu sistēmas komunikācijas dokumentiem, to izstrādi un ieviešanu. Grāmatā publicēts Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājas Veronikas Krūmiņas priekšlasījums „Tiesnesis juridiskās kultūras telpā”. Bez tam Veronika Krūmiņa un Aigars Strupišs komentējuši pētījumu centra SKDS sabiedriskās domas pētījumu par sabiedriskā viedokļa ietekmi uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā.

Grāmatas atvēršanas pasākumu vadīja Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars Strupišs. Ar uzrunu pasākumā uzstājās arī Augstākās tiesas senatore Dace Mita.

FUNDAMENTĀLĀS PAMATVĒRTĪBAS MEDIJU UN TIESU DIALOGĀ

Aigars STRUPIŠS

Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs

Man ir uzticēts gods vadīt šo svinīgo pasākumu, kas ir saistīts ar nebijušu projektu – grāmatas „Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu” atvēršanu. Prieks redzēt, ka gandrīz visas vietas ir aizņemtas, tātad interese par šo tēmu ir.

Ievadam daži vārdi par grāmatas problemātiku. Tiesas un mediju attiecības nekad nav bijušas rozēm kaisītas. Ir bijuši gan kāpumi, gan kritumi. Ir bijuši pozitīvi piemēri, ir bijuši negatīvi piemēri. Tas viss kopumā ir kalpojis par pamatu šīs grāmatas tapšanai. Medijiem, tāpat kā tiesām, ir milzīga ietekme. Droši vien esat dzirdējuši teicienu, ka „ar avīzi var nosist banku”. Vēsture uzskatāmi parāda, ka mediji

var izdarīt daudz. Mediji var ne tikai „nosist banku”, mediji var noziedzniekus padarīt par varoņiem (atcerieties kaut vai Kaupēnu Latvijā, Džesiju Džeimsu Amerikā), un otrādi. Mediji var sagraut dzīvi cilvēkam. Tajā pašā laikā mediji var izdarīt daudzko labu. Mediji var izglābt dzīvības. Var mobilizēt sabiedrību lielām lietām. Var informēt sabiedrību, tādā veidā palīdzot tai pieņemt kvalitatīvus lēmumus, un tādā veidā pozitīvi attīstīt sabiedrību.

Nesen biju komandējumā Polijā, tikāties ar kolēģiem – Augstākās tiesas tiesnešiem, citiem praktizējošiem juristiem un tiesībsargu. Droši vien būsi dzirdējuši par notikumiem Polijā – tiesu situāciju tajā politiskajā vidē. To pieminu šeit tāpēc, ka Polijā problēmas sākās ar masveida kampaņu medijos pret tiesām. Tas bija sākums, kas radīja pamatu visam, kas tagad notiek.

Bet tāpat ir arī ar tiesu. Tiesa var būt valsts un nācijas sargs. Tajā pašā laikā tiesa var būt sabiedrību graužošs, demoralizējošs faktors, ja tiesa grauj cilvēka dabisko ticību,

dabisko vēlmi pēc drošības, taisnīguma un stabilitātes. Ja runājam ne par valsti, bet par konkrētiem cilvēkiem – korumpēts vai neprofesionāls tiesnesis var negatīvi ietekmēt cilvēku likteņus.

Jautājums gan tiesu gadījumā, gan mediju gadījumā ir faktiski tikai par vektoru. Abi divi var iet gan pozitīvā virzienā, gan negatīvā virzienā.

Rakstot šai grāmatai savu rakstu, konstatēju, ka tiesām un medijiem patiesībā ir ļoti daudz kas tuvs. Lai gan tā varētu nelikties, šiem abiem institūtiem patiešām ir daudz līdzību, kas varētu palīdzēt vienam otru izprast.

Tiem abiem ir vara. Tiesai ir formāla vara, medijiem ir neformāla vara. Bet tā ir vara. Arī informācija ir varas avots. Tie abi ietekmē cilvēkus, cilvēku likteņus. Tie abi ietekmē valsti.

Un divi svarīgākie aspekti, kas ir kopīgi, kas var palīdzēt vienam otru izprast, ir tas, ka tie abi balstās uz savas profesionālās ētikas principiem: žurnālistiem ir sava ētika, tiesnešiem – sava ētika; profesionālā ētika. Otrkārt, to abu

darbības pamatā ir kāds fundamentāls princips – mediju darbības pamatā ir vārda brīvība un avotu konfidencialitāte, tiesu darbības pamatā ir tiesu un tiesnešu neatkarība.

Līdz ar to, šķiet, nevajadzētu būt lielām grūtībām vienai pusei izprast otras puses motīvus, kāpēc tā puse uzvedas tā, kā tā uzvedas, tas varētu novērst daudzus pārpratumus, domstarpības. Ja žurnālists pilnīgi leģitīmi līdz pēdējam elpas vilcienam cīnās par vārda brīvību un avota konfidencialitāti, tiesnešiem to vajadzētu saprast. Tas ir tas princips, uz ko balstās profesija. Tieši tas pats ir ar tiesām. Ja šiem principiem – gan mediju principam, gan tiesu principam – pieļauj kaut mazākos izņēmumus, šo principu darbība tiek degradēta. Tas princips vai nu ir, vai nu tā nav. Tas jāņem vērā šajās attiecībās. Abi ir līdzīgā situācijā. Zinot un respektējot šos saskarsmes punktus un profesionālo ētiku, ir iespējams veidot auglīgu dialogu, sapratni un komunikāciju starp šīm divām varām.

Šī grāmata ir liels solis gan šīs izpratnes, gan šīs tuvināšanās attīstībai.

TIESNESIS NEVAR AIZBĒGT NO LAIKA, KURĀ VIŅŠ DZĪVO

Dace MITA

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatore

Grāmatas izdošana parasti ir skaists brīdis, jo cilvēku prātiem un sirdīm tiek nodots kāds radošs veikums. Bet grāmatas, kura aplūko valstiski svarīgus jautājumus, izdošana ir īpaša tādēļ, ka ir būtiska šīs valsts kā demokrātiskas un tiesiskas valsts attīstībā. Esmu pārliecināta, ka šī ir tieši šāda grāmata. Tajā tiek aplūkotas attiecības starp tiesu sistēmu, kas ir viens no valsts varas atzariem, un medijiem, kas to ietekmes ziņā pamatoti tiek dēvēti par ceturto varas atzaru. Šo varu savstarpējo attiecību saturs, veids, kādā tās tiek uzturētas, tiešā veidā ietekmē sabiedrības viedokli ne tikai par to, vai konkrēta tiesu lieta ir izspriesta taisnīgi. Šo attiecību kvalitāte ietekmē iedzīvotāju viedokli par to, cik tiesiska, demokrātiska un taisnīga ir valsts. Domāt, runāt par tiesu varas un mediju attiecībām nozīmē vienlaikus risināt šos fundamentālos jautājumus.

Pavisam nesena pagātnē bija laiks, kad tiesneši uzskatīja, ka savs viedoklis par lietu ir jāpauž tikai nolēmumā, ka, runājot par lietu pirms tās pabeigšanas, ir liels risks pateikt kaut ko, kas rada iespaidu, ka lieta ir izspriesta, vēl pirms ir uzrakstīts nolēmums. Proti, ka šādi var tikt pārkāptas personu cilvēktiesības. Latvijas tiesnešiem ir rūgta pieredze šajā ziņā, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu Laventa lietā vēl 2002.gadā, kurā tika atzīts, ka tiesnesis ir pārkāpis nevainīguma prezumpcijas principu, pirms sprieduma presei atklājot, ka spriedums būs notiesājošs vai daļēji attaisnojošs. Šis, protams, bija atvēsinošs faktors vēlmei sazināties ar presi. Jāatzīst arī, ka klātesošs ir cilvēcisks faktors. Ir jāsaprot, ka tiesnesis savu darbu saista ar pienākumu izspriest lietas, bet ne tās publiski komentēt.

Tomēr pat tiesnesis nevar aizbēgt no laika, kurā viņš dzīvo. Nevar neredzēt, ka sabiedrībā ir milzīgs pieprasījums būt informētai par tiesu lietām. Nevar nesaprast, ka efektīva šā pieprasījuma apmierināšanai tiesu iesaiste ir nepieciešama. Nevar ignorēt, ka sabiedrībā lielāku uzticēšanos rada tieši tiesneša, nevis tiesas personāla

komentārs. Un šie apstākļi ir ņemami vērā, zinot, ka pastāv cieša korelācija starp sabiedrības uzticēšanos tiesu varai ar uzticēšanos valstij kopumā. Tiesu darbs ir saistīts ar atbildību. Gan ar atbildību šaurākā nozīmē – rast pareizo risinājumu katrā konkrētā lietā. Gan ar atbildību plašākā – Latvijas kā demokrātiskas un tiesiskas valsts nozīmē. Tiesu varas autoritātei šajā plašākajā kontekstā ir milzīga nozīme. Situācijas dažādās valstīs atšķiras, valstu demokrātijas, tiesiskuma, tiesu varas autoritātes tradīcijas ir atšķirīgas. Tāpēc risinājumi par to, kāds būtu pareizākais tiesu darba atspoguļošanas veids, ir jāmeklē katrai valstij pašai. Latvija ar savu pieeju jau ir atpazīstama Eiropā, mūsu Tiesu komunikācijas stratēģija, kuru 2015. gadā apstiprināja Tieslietu padome, ieinteresēja citu valstu kolēģus, un pagājušajā gadā es referēju par mūsu pieredzi Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kad tur, kā ierasts, atklājot jauno tiesas darba gadu, pulcējas tiesneši no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas dalībvalstīm. Šobrīd Latvijā ir izveidots tiesiskais pamats, regulējums, kurā pausts tiesu varas redzējums par to, kā tiesu varai vajadzētu sazināties ar sabiedrību. Kā parasti, ar normu uzrakstīšanu istā dzīve tikai sākas. Tikai darbojoties praksē, mēs varam saprast, kas ir darīts veiksmīgi, un kas ir bijis kļūdaini. Tomēr konceptuāli ir skaidrs, ka gudrais padoms „klusēšana zelts un runāšana sudrabs” ne visās situācijās ir vērā ņemams. Katrā ziņā Latvijā tiesu varas autoritātes celšanai ar nolēmumu uzrakstīšanu nepietiek. To regulāri parāda sabiedrības aptaujas. Tiesnešiem nav jābūt šovmeņiem, bet, kā jau teicu, nevar ignorēt tos apstākļus, kādos mēs dzīvojam. Ja saruna veicina sabiedrības uzticēšanos tiesu varai un valstij kopumā, tad tā ir tiesu varas atbildība ņemt šo faktu vērā. Es domāju, ka paradigmas maiņa tiesu sistēmā ir notikusi – ir izveidojusies sapratne par to, ka saruna ar sabiedrību ir kļuvusi par tiesneša profesijas sastāvdaļu.

Šodien atveramās grāmatas virsvērtība ir dažādo skatupunktu jautājumā par tiesu un mediju komunikāciju apkopošana vienā izdevumā. Šie redzējumi fiksē laiku, kurā mēs esam, – esošās tradīcijas un vēlmes turpmākai sadarbībai. Lai izdodas tās sabalansēt un īstenot, kā mērāuklu paturēt prātā Latvijas kā demokrātiskas, tiesiskas un taisnīgas valsts stiprināšanu!